

De Zuidelijke Eng te Soest

Wim de Kam

De Zuidelijke Eng te Soest manifesteert zich in een stedelijke omgeving als een stukje 'leeg land', dat juist mede daardoor vol van cultuurhistorische en landschappelijke betekenis is (afb. 1). Het gebied wordt aan de westzijde begrensd door de Molenstraat en aan de zuidzijde door de Nieuweweg en de Parklaan. Aan de oostzijde bevindt zich de Kerkstraat die in noordwestelijke richting overgaat in de Torenstraat en de Middewijkstraat. Parallel aan deze straten is aan de Engzijde achter de bebouwing aan het eind van de 19^e eeuw een spoorlijn aangelegd, deel uitmakende van het traject Baarn-Utrecht. Reizend met de trein kan men de schoonheid van de Zuidelijke Eng ervaren, het restant van een veel groter open Enggebied dat eerst door bebouwing werd omringd en vervolgens hierdoor grotendeels werd opgeslokt.

Geschiedenis van het landschap

Het landschap van Soest is in grote lijnen zo'n 150.000 à 200.000 jaar geleden tijdens de Saale-ijstijd (het *Saalien*) gevormd. Grote massa's landijs breidden zich vanuit Scandinavië uit over Noordwest-Europa. Dat ijs bewoog zich in Nederland voort over een vrij zandig oppervlak. Die zandige afzettingen (met daarin ook grint) waren voornamelijk afkomstig van de rivieren Maas en Rijn. De lagen zand en grint zijn door de druk van het landijs opgestuwd tot zandwallen. Een van die stuwwallen in de hele reeks van de Utrechtse Heuvelrug is de Soester Eng.

In het Holocene tijdperk, waarin we ons nu bevinden en dat omstreeks 10.000 jaar geleden is begonnen, is de bodem van het Soester grondgebied langzaam gevormd tot wat het nu is. In Soest zijn er verschillende soorten bodems, maar we zullen ons beperken tot de Eng, die voornamelijk bestaat uit zogenaamde *eerdgronden*, veelal oude landbouwgronden. De bouwlandgronden zijn vooral sinds de Middeleeuwen gevormd door ophoging van akkers met potstalmest vermengd met heideplaggen. Vóór het uitrij-

den van potstalmest vond er al bemesting door schaapskudden plaats.

De eerste aanzetten tot gebruik van de grond door mensen vonden plaats ver vóór de Middeleeuwen. De vroegste bewoning in het gebied van Soest wordt op zo'n 13.000 jaar geleden gedateerd. Het klimaat werd toen milder en er kwamen rendieren voor. In Soest en omgeving moeten in die tijd (de oude steentijd) rendierjagers hebben rondgezworven. Gerelateerd aan de Middensteentijd zijn er opnieuw sporen van bewoning aangetroffen. De Middensteentijd is de cultuurperiode die begint na het aflopen van de laatste ijstijd rond 10.500 v. Chr. en eindigt als men landbouw en veeteelt gaat bedrijven. In de jonge steentijd, 5300-2100 v. Chr., deed de landbouw zijn entree. De mensen bleven op één plek zolang de bodem vruchtbaar was. Daarna nam men een nieuw stuk grond in gebruik. Met deze nieuwe samenlevingsvorm ontstond ook een nieuw gebruik. Vanaf die periode ging men op een herkenbare manier met de doden om. Tal van grafheuvels op het Soester grondgebied herinneren daaraan, zoals het Engenbergje op het nog open deel van de Soester Eng.

Afb. 1: Hier is de bebouwing aan de westelijke grens van de Zuidelijke Eng met de ontsierende flatbebouwing aan de rand en de in 2008 in gebruik genomen nieuwe molen te zien (foto Jaap van den Broek, 2008).

De stuwwallen, waaronder De Eng, waren aanvankelijk voor het grootste deel nog *woeste gronden*, waarvan de hogere delen geleidelijk aan zijn ontgonnen voor bouwland. Wanneer dat precies op de Soester Eng is gestart, weten we niet. De eerste schriftelijke berichten over boerennederzettingen hebben voor het grondgebied van Soest betrekking op Oud Hees en in relatie daarmee met de Hezer Eng (een gebied dat nu deel uitmaakt van de gemeente Zeist en bij Den Dolder in gebruik is als industrieterrein).

Het begrip 'eng'

Het begrip 'eng' betekent hetzelfde als 'es'. Ook wordt wel gesproken over 'enk'. Het woord 'es' gebruikt men in Drenthe, Overijssel en Achterhoek. Ten westen daarvan komt men het woord 'eng' tegen. Ook het woord 'meent' is wel in gebruik.

'Es' is volgens de encyclopedie (Winkler

Prins) op de zandgronden in Oost-Nederland en aangrenzende delen daarvan in Duitsland het inheemse woord voor een aaneengesloten complex van particuliere bouwlanden dat zich zowel naar verkavelingspatroon als naar gebruik, bodemgesteldheid en ontstaanswijze onderscheidt van andere gronden. Kenmerkend is dat de percelen niet door omheiningen en sloten van elkaar zijn gescheiden. Per blok zijn ze meestal in cultuur gebracht. Zelden zijn ze voor 700 gedateerd. Verondersteld is dat het eerst ongedeeld gemeenschappelijk bezit is geweest. Dat is echter geen algemene opvatting. Wel zijn op z'n minst aanzienlijke delen ervan in bezit geweest van de gemeenschap. Die gronden van gemeenschappelijk bezit worden aangeduid met het woord 'meent'. In een akte uit 1471 betreffende de Eng in Soest wordt gesproken over een meent.

Esdorpen zijn ontstaan doordat groepen mensen die een nieuwe leefruimte zochten zich vestigden op een plek waar groene gron-

den langs een rivier en beek grensden aan woeste gronden. Een gunstig gelegen stuk binnen de woeste gronden, bijvoorbeeld op een hoogte, werd gezamenlijk ontgonnen en de ontginning was aanvankelijk – althans daar gaan we nog maar even vanuit – gemeenschappelijk bezit. De ontwikkeling tot particuliere eigendommen is in een complex tijdsproces verlopen waarbij grootgrondbezitters en machthebbers (vorsten, adel, bisschoppen, kloosters) zich manifesteerden en zich vergaande rechten toe-eigenden.

Brink en eng

De leef- en woonruimte van de mensen aan de rand van enerzijds de lager gelegen groene gronden en anderzijds de hogere gronden (eng) werd aangeduid als 'de brink'. Het Middelnederlandse woord 'brinc' betekent rand en het Engelse woord 'brink' betekent ook (steile) rand. Vaak heeft de brink de structuur gekregen van een dorpskom waar de bebouwing rondom een open ruimte is gesitueerd. Daaraan refereert ook de betekenis in het woordenboek van Van Dale, waar de betekenis als volgt is omschreven: 'de brink is een plein of vlakke in de kom van een dorp waar veelal de kerk staat, gewoonlijk met bomen en tot markt dienende'. Sommigen menen daarom dat Soest geen brink kent, ook al is er wel een weg met de aanduiding van die naam. Dat is echter onjuist, zij het dat Soest in zoverre verschilt van vele andere brinkdorpen dat de dorpsbrink langgerekt is geworden.¹

De Soester Brink bevond zich op de rand van het akkerlandschap (De Eng) enerzijds en de rivierlaagte van de Eem anderzijds. Een nauwkeurige lokalisering van de Soester brink staat vermeld in een document uit 1577², 'tussen de twee Baeren-wegen', dat wil zeggen het gebied tussen de huidige Korte en Lange Brinkweg aan de noordoostzijde en de weg ten zuiden daarvan die vroeger werd aangeduid als de rijksstraatweg tussen Baarn en Amersfoort en die thans een veelheid van namen heeft (van Weedestraat, Steenhoff-

straat, Middelwijkstraat). Midden in dat gebied liep het Kerkpad. Overigens was er behalve de genoemde 'twee Baeren-wegen' nog een weg, die als 'Barenwech' werd aangeduid en die dwars over de Eng liep (Molenweg, Soesterengweg, Julianalaan).

Doordat zich rond de Eng geleidelijk aan een ring van bebouwing heeft ontwikkeld is Soest ook wel eens omschreven als een kransedorp. Die aanduiding is echter historisch gezien minder passend omdat de ring van de bebouwing om de eng eerst in een heel laat stadium tot ontwikkeling is gebracht. Afgezien van de bebouwing op en nabij de Brink van Soest is er sprake geweest van een schuchter begin van ringvorming tegen het eind van de 17^e eeuw met de buurten 't Hart en de Bunt en door afsplitsing van agrarische bedrijven. In de 18^e eeuw heeft het dorpsbestuur verdere ringbebouwing trachten af te remmen omdat men complexen heidegrond niet aan de meentgronden wenste te onttrekken. In de tweede helft van de 19^e eeuw en in de 20^e eeuw is de ringbebouwing flink uitgebreid.³ De aan de noordrand van de Eng aanwezige bebouwing heeft allerlei dwarsverbindingen vanaf De Brink naar de Eng, die op zichzelf nog wel aanwezig zijn, aan het zicht onttrokken, waarmee informatie over de vroeger aanwezige functionele relatie verloren is gegaan (afb. 2).

Veldnamen

Vroeger droeg bijna elk perceeltje grond op de Eng een eigen naam. Zo zijn er de volgende namen voor de diverse veldstukken in oude papieren aangetroffen:

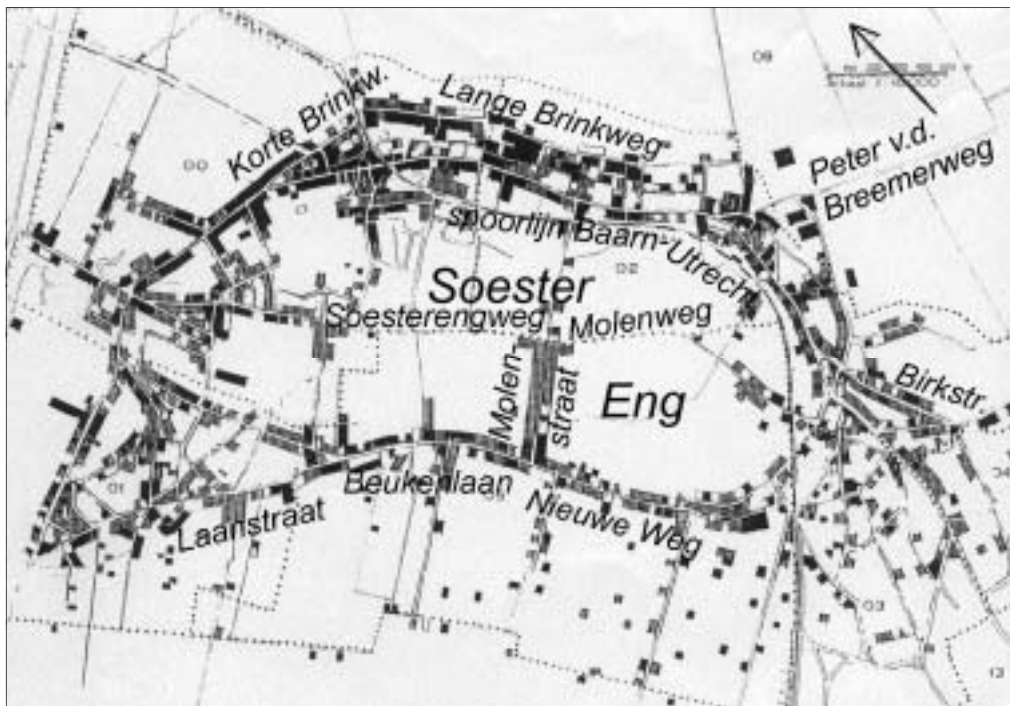
't Houteinde, 't Buntstuk, de Veluwe, 't Molenboomshoekje, de Heetakker, het Schaapstuk, het Barends land, het Hingerland, de Pratter (het Soester dialectwoord 'pratten' betekent: zeuren, niet-gedijen – de grond was daar blijkbaar niet al te best), de Kolenakker, 't Petenland, de Riesberg, 't Deurwegstukje, Morseneng, 't Nieuwe landje, Broertjes morgen, de Delakker, het Klinkveld, 't Land van Bieshaar, 't Halfmud, 't Dwarsstuk, 't Heggetje, de Haag, de Bree, de Breemert, de

Driest, 't Schotstuk, 't Kromme morgen, 't Lange morgen, de Kloosterhoek, de Molenhoek, 't Kosterhoekje, de Doornboom, Muylwijk, 't Lange Utrechtse mudde, de Bijl, 't Kloosterland, Naaienberg (oorspronkelijk: Nijenburg), de Geer, 't Kolfbaantje, de Kollerbaan, Hondbergen, de Lane akker, 't Zandstuk, 't Schoft.

Daar waar sprake is van een verhoging op de Eng werd die verhoging nogal eens aangeduid met het woord 'berg'. Behalve het reeds genoemde Hondbergen en Riesberg, was er de Lasenberg (de Lazarusberg) en de Steenberg (ook wel Grinthoogt genoemd).⁴

Wat betreft de wegen over de Eng is van oudsher bekend de reeds genoemde z.g. *Barenwech* (ook wel aangeduid als *Baarweg, Barenweg, Baarnweg*) en nu bekend onder de namen *Molenweg, Soesterengweg* en *Juliana-laan*. Het betreft een oude verbindingsweg

tussen Amersfoort en Baarn over de heuvel van De Eng. De benaming *Molenweg* zal in zwang zijn gekomen na de oprichting van een molen op De Eng. In 1474 is op de zuidelijke Eng een houten standerdmolen opgericht. In het rijksarchief te Utrecht bevindt zich een oorkonde, gedateerd 28 februari 1474 waarin bisschop David van Bourgondië vergunning verleent aan 'Claes Albertszoen om tegen een jaarlijkse betaling van drie lood fijn zilver een windmolen te timmeren, op te richten en te houden, daar te malen den molster daaraf te nemen'. In 1737 is op de Eng de stenen molen gebouwd, De Windhond. Of tot dat jaar de standerdmolen uit 1474 zich zal hebben gehandhaafd, is onwaarschijnlijk. Vermoedelijk is door brand als gevolg van oorlogsgeweld (zie hierna meer daarover) of blikseminslag die molen verloren gegaan en

Afh. 2: De ring om de Eng is in het eerste kwart van de 20^e eeuw bijna volgebouwd en de aanzetten tot verdere bebouwing van De Eng zijn al zichtbaar (coll. Gemeentearchief Soest). Zo is het zuidelijk deel van de Molenstraat – nu de grens van de Zuidelijke Eng – al bebouwd.

vervangen door een nieuwe houten molen en wellicht heeft zich dat zelfs meerdere malen voorgedaan.⁵ De in 1737 gebouwde stenen molen is in 1930 afgebroken. In 2007/2008 is een nieuwe molen op De Eng gebouwd en in gebruik genomen (afb. 1). Overigens was er in de 19^e eeuw aan de rand van de Eng nog een tweede molen gebouwd, genaamd De Vlijt. Die is in 1952 afgebroken.

In oude stukken komen we behalve de namen van de hiervoor genoemde verbindingsweg nog tegen de namen *Holleweg* (nu *Dalweg*), *Teuts Holleweg* en *Bunts Holleweg*. Ook aanduidingen als *Schapendrift*, *'t Driftje*, *Schaapswegh* zijn regelmatig te vinden en de betekenis daarvan laat zich gerelateerd aan de functie gemakkelijk raden.

Ongzen Eng

*As' n aaltoar zo lègt ongzeng Eng in ongs laand
En beurt noa den heemel et waark van ongs haand:
De rog en de hoaver, op hokke edrauge,
De geurege, biete-vrâcht, kloar op de wauge,
De daampende âkkers, et wâchtende zoad,
De mest en de èerpels, ongs goed en ongs kwoad.*

*Op 't aaltoar, eplôjd lègt een ruug-hoarig kleed
Van diessels¹⁾ en brummels²⁾, van bunt³⁾ en van heed⁴⁾
As 't hóg-tied es zomers⁵⁾, en allees wil bleuje,
Stoat 't aaltoar van heerek en blaauwbloem⁶⁾ te gleuje.
En 'n jubelend loflied deur 't wesselend⁷⁾ joar
Zengt⁸⁾ hóg in den heemel et liewerke⁹⁾ koor.*

*Ok 'n riek rillekwie wordt hier stille bewoerd
In disse noa d'heemel opriezende oard':
Et dâppere bloed van ongz' aauwtiedse¹⁰⁾ voare¹¹⁾,
Van 't eigeste bloed, dat nong stroomt deur ongz' oare,
Vergôte vur vraauw en vur kingders en steef¹²⁾...
Dâ bloed gaf ongz' Eng disse vruchboare vreej!*

Graddus van Rey

Verklaring van de woorden in het gedicht: ¹⁾ distels, ²⁾ bramen, ³⁾ buntgras, ⁴⁾ heide, ⁵⁾ 's zomers, ⁶⁾ korenbloem, ⁷⁾ wisselend, ⁸⁾ zingt, ⁹⁾ leeuwerikken, ¹⁰⁾ oudtijds, uit oude tijden, ¹¹⁾ vaderen, ¹²⁾ hoeve.

De eng als bron voor volksgeloof en kunstuitingen

In het volksgeloof komt De Eng regelmatig voor. Zo deed er het verhaal de ronde van 'de beer' die na het middernachtelijk uur in de buurt van de Lazarusberg rondspookte in de gedaante van een dwalend licht dat zich nu eens langzaam, dan weer met grote snelheid bewoog. Het zou de geest zijn van iemand die tot eeuwige rusteloosheid was gedoemd omdat hij tijdens zijn leven zich andermans grond had toegeëigend door stiekem de grensstenen te verleggen.⁶

Schrijvers, dichters en schilders zijn in de loop van de eeuwen door de schoonheid van De Eng getroffen en hebben die schoonheid in hun werk vastgelegd. In de eerste helft van de 19^e eeuw vestigden verschillende kunstenaars (zoals Isings, Wijnman, Sleswijk, L'honest, Tolman) zich aan de rand van de zuidelijke Eng. De bekende historieschilder Isings heeft de schoonheid van de Eng vastgelegd in een schilderij (zie de afbeelding op de omslag). In een dichterlijk werk in Soester dialect wordt melding gemaakt van het bloed dat op de Eng is vergoten.

Strijd op en om de Eng

Op de Eng is in de Middeleeuwen verschillende keren strijd gevoerd. Zo werden in 1278 de troepen van bisschop Jan van Nassau op de Eng verslagen door de manschappen van Gijsbrecht van Amstel en Herman van Woerden. In 1356 was het opnieuw een Hollandse edelman die de bisschop van Utrecht (toen Jan van Arkel) het vuur na aan de schenen legde en stropend en brandstichtend door het Sticht trok. Op de Eng werden de troepen van de bisschop opnieuw verslagen maar ook de Hollanders leden verliezen en konden hun tocht in de richting van Amersfoort niet voortzetten. Ook de Hoekse en Kabeljauwse twisten (in Eemland noemde men het ook wel de strijd tussen Lichtenbergers en Lokhorsters) gingen aan Soest niet voorbij. In 1481 werd weer volop brand gesticht.

Nadat Karel V in het begin van de 16^e eeuw het wereldlijk gezag in Utrecht van de bisschop had overgenomen, heeft hij nogal wat problemen gehad met Gelre. In de voorafgaande eeuwen had Gelre reeds meermalen begerige blikken geworpen op Amersfoort. Het lag prachtig dichtbij om nu en dan eens te worden aangevallen, waarbij dan tevens de omgeving kon worden geplunderd. Vanzelfsprekend kreeg Soest het dan ook zwaar te verduren. Na verschillende strooptochten van de Geldersen in het Sticht waren er in 1528 vredesonderhandelingen aan de gang tussen Karel V en de Hertog van Gelre. Tijdens die onderhandelingen kreeg naar men zegt de Hertog van Gelre van Karel V toestemming om een strooptocht te ondernemen in Gooi- en Eemland. De hertog liet zich niet onbetuigd. Op 5 september van dat jaar trok hij erop uit. Soest kwam al gauw aan de beurt. Het werd grondig geplunderd en bovendien plat gebrand. In 1543 werd Soest nogmaals het slachtoffer van invallen der Geldersen. De beruchte Maarten van Rossum

was hun veldheer. Uiteindelijk is in dat jaar het bestuur van Gelre ook toegefallen aan Karel V. Ook voor en tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd bij stroop- en plundertochten Soest niet ontzien. In de 17^e eeuw volgde na de Vrede van Munster niet alleen maar vrede maar ook nog barre tijden. Zo staat het jaar 1672 bekend als *rampjaar*. Engeland, Frankrijk, Munster en Keulen deden een gezamenlijke aanval op Nederland en waren in 1673 doorgedrongen tot in Eemland. Een groot aantal soldaten van de vijand zwierf hier zowel te voet als te paard rond en stroopte de omgeving af. De Fransen waren het eerst begonnen met plunderen en dit voorbeeld werkte aanstekelijk.

Koeien maken plaats voor landbouw

In de daaropvolgende eeuwen ontwikkelde zich het landschap waarop kunstenaars zoals hiervoor beschreven verliefd werden en waaraan al dan niet ondersteund door foto-

Afb. 3: Het koren nog in de schoof op de Soester Eng, dierbare herinnering uit het midden van de vorige eeuw (coll. Historische Vereniging Soest).

Afb. 4: Plannen tot bebouwing van de Eng uit de jaren dertig van de vorige eeuw (coll. Gemeentearchief Soest).

materiaal oudere Soesters nog dierbare herinneringen hebben (afb. 3). In de loop van de 20^e eeuw veranderde echter het beeld drastisch. Door belangrijke wijzigingen in de structuur van de agrarische bedrijven heeft een omwenteling plaatsgevonden in de bewerking van de grond. Was vroeger het vee de leverancier van de grondstof voor het akkerland op de Eng, in de loop van de 20^e eeuw is de Eng de leverancier van het voedsel voor het vee geworden. De maïs heeft de golvende korenlanden verdreven en ook bijgedragen aan het verlies van openheid tijdens het zomerseizoen. En juist uit cultuurhistorisch oogpunt is openheid een essentieel kenmerk van de Eng. Bovendien was er tijdens de vorige eeuw opnieuw oorlogsgeweld waardoor de Eng werd aangetast.

In de Tweede Wereldoorlog werd op de Eng afweergeschut geïnstalleerd en een grote ondergrondse bunker gebouwd. Na de oorlog is die bunker nog een paar maanden gebruikt voor cabaretvoorstellingen. De bunker is later verwijderd.⁷ Toch is voor de 20^e eeuw een 'andere strijd' om De Eng veel meer bepalend en wel de strijd tussen bebouwing en openheid.

De eerste 'aanval' van bebouwing op de Eng deed zich voor in de eerste decennia van de vorige eeuw. Het betrof de aanleg van

straten in de omgeving van het oude gemeentehuis, van het station Soestdijk en van het in 1892 gebouwde nieuwe raadhuis bij dat station. Daarnaast ontstond er hoger op de Eng bebouwing langs wat nu Wilhelminalaan, Julianalaan en Emmalaan heet. Een rol daarbij speelde de aanleg van waterleiding (de bouw van de watertoren aan de Oranjelaan vond plaats in 1931).

Veel ernstiger – in de zin van het doorbreken van de openheid van de Eng – was de bebouwing die in de jaren twintig en dertig werd gerealiseerd langs de Molenstraat en de Talmalaan. De Molenstraat vormt nu de westelijke grens van de zuidelijke Eng. Er waren in de jaren dertig plannen tot veel verdergaande bebouwing (afb. 4). In het archief van de Historische Vereniging Soest bevindt zich een waardepapier dat herinnert aan die activiteit: een obligatie van N.V. De Enghrand. Veel werd er geredetwist over de verdere ontwikkeling van Soest. Er werd weinig planmatig gehandeld en sluipenderwijs verder gebouwd.

De polder in

Tijdens de oorlogsperiode is door een beperkt aantal mensen wel grondig nagedacht over de ontwikkeling van Soest na de oorlog. Het toenmalige college van burgemeester en wethouders (vóórdat een NSB-burgemeester in 1944 werd aangesteld in plaats van de ondergedoken echte burgemeester), bestaande uit burgemeester Des Tombe en de wethouders Hilhorst (boer) en Gasille (beroepsmilitair) had als deskundigen de stedenbouwkundige Van Embden en de sociaal-geograaf Vlak ingeschakeld. Centraal stond de vraag: gaan we de polder in of verder de Eng op? Niet in het minst door de invloed van de uit agrarische wereld afkomstige wethouder A.P. Hilhorst is er voor gekozen om niet de polder in te gaan maar de Eng verder op te gaan. Er werd echter wel vanuit een bepaalde stedenbouwkundige visie naar de Eng gekeken, waarbij het kenmerk: behoud, c.q. herstel van openheid niet uit het oog werd verloren.

Zo werd er een plan ontwikkeld waarbij de bebouwing van de Eng zich zou beperken

tot de noordoostelijke zijde. Bovendien was het streven erop gericht de inmiddels gerealiseerde bebouwing langs de Molenstraat en de Talmalaan te amoveren, zodat met name de noord-zuidas van de Eng weer de oorspronkelijke openheid zou kunnen krijgen. Ook werd er door een geplande groenzone een uitdrukkelijke relatie gelegd tussen het landschap van de polder en De Eng.

Hoewel pogingen zijn gedaan om tot realisering van die visie te komen, is deze in de loop van de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw door feitelijke ontwikkelingen (waaronder de activiteit van projectontwikkelaars) en plannen tot aanleg van een verkeers-

weg over de Eng ondermijnd. Met name de geplande aanleg van een nieuwe weg, waaraan het gemeentebestuur aanvankelijk hardnekkig vasthield, riep in toenemende mate verzet op. En datzelfde gold voor de geplande hoogbouw op de Eng. In 1973 werd de koers bijgesteld. Het plan tot de aanleg van een weg over De Eng werd ingetrokken evenals een uitbreidingsplan dat voorzag in bebouwing van het noordelijk deel van de Zuidelijke Eng. Inmiddels was echter aan de rand van de Zuidelijke Eng aan de zijde van de Molenstraat al een horizonvervuilend flatgebouw neergezet, alsmede in hoogbouw een bejaardencentrum gebouwd (zie afb. 1).

Luchtfoto Soester Eng 1947 (foto Topografische Dienst Kadaster, Emmen).

Er dreigde echter nog een andere aantasting van de Zuidelijke Eng. Want aan de zuidoostzijde werd een nieuw centrum gepland met een randweg. Massaal verzet van de bevolking in de jaren zeventig leidde er uiteindelijk toe dat in 1978 werd besloten af te zien van die plannen. Terwijl de planning van bebouwingsactiviteit elders op de Eng doorging, leek de Zuidereng gered.⁸ De aandacht daarvoor ebde geleidelijk ook enigszins weg. Toch was het gevaar van verder verval ondanks goede bedoelingen niet geweken. In de jaren tachtig werd aan de westelijke kant van de Zuidelijke Eng een volkstuincomplex aangelegd, wat een rommelig aanzien tot gevolg had. De voorziene sloop van enkele panden aan de oostzijde bleef achterwege waarmee de beoogde openheid in die richting niet verder gestalte kon krijgen. Eind jaren tachtig en negentig ontstond er weer aandacht voor de Eng zowel ter voorkoming van verdere aantasting als met het oog op herstel van verloren gegane waarden. Dat was mede een gevolg van de activiteit van een aantal particulieren die de Werkgroep Behoud de Eng hadden opgericht. Ook bij de gemeente kreeg men aandacht voor dit fraaie gebied.

Zo werd het gebied onder andere aangegeven als beschermd stads- en dorpsgezicht. Dat dit geen absolute garantie is voor verdere aantasting is wel gebleken toen enkele jaren geleden ook aan de oostelijke rand van de Eng (Kerkstraatzijde) ontsierende en horizonvervuilende bebouwing werd gerealiseerd. Een inmiddels opgerichte stichting waakt zorgvuldig tegen verdere aantasting. Ook is een netwerk gerealiseerd van belanghebbenden (onder wie de agrariërs) die bij De Eng zijn betrokken om samen sterker te staan in de strijd voor het behoud en het herstel van dit gebied.

Drs. Wim de Kam is geboren in Kamperland (Zeeland) en woont sedert 1986 in Soest. Van 1986 tot 2002 was hij in Soest werkzaam als gemeentesecretaris. Hij is voorzitter van de Historische Vereniging Soest en de Stichting Oud Soest. In 2008 verscheen van zijn hand het boek 'Jan Visser – een buitenbeentje' – portret van een poëtisch politicus in het politieke en culturele landschap van Soest 1958-2008. Eerder werkte hij mee aan twee boeken over Soest en Soesterberg, respectievelijk *Soest, Baarn en Eemnes*.

Noten

- 1 De Gooise dorpen hadden verscheidene brinken die aan de randen van de oorspronkelijke kleinere dorpen lagen. Bussum had er wel vijf die zich kenmerkten als knooppunten van vijf of meer wegen. Hilversum had naast de huidige Kerkbrink o.a. ook een brink bij het Langgewenst, waar verschillende wegen en driften samenkwamen. In Laren is naast de bekende Brink in het dorpshart ook een bekend bij het Zevenend. De belangrijkste werd doorgaans dorpsplein en de andere werden in de loop van de tijd volgebouwd.
- 2 W. van Ittersum, *De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht*, Leiden 1932, p. 569.
- 3 Dr. M.K.E. Gottschalk, 'Historisch-geografische ontwikkelingen in en om Soest', in: *Jaarboekje Oud Utrecht 1970*. Theo Spek, *Het Drentse esdorpenlandschap*, Utrecht 2004, p. 83 t/m 106.
- 4 Engelbert Heupers, *Boerderij- en veldnamen te Soest omstreeks 1757*, overdruk uit Jaarboekje Oud Utrecht 1971, archief Historische Vereniging Soest, B.II.13.
- 5 Mr. Janzn. van Hees, *De stenen reus op de Zoester Engh*, Soest 1985.
- 6 Engelbert Heupers, *Soest in grootvaders tijd*, Soest 1975. *Volksverhalen in Gooi- en Eemland*, Meertens Instituut 1984.
- 7 Jan van Steendelaar, *Van Zoys tot Soest*, tijdschrift Hist. Ver. Soest; jaargang 19, nrs. 3 en 4; jaargang 21, nr. 1.
- 8 Wim de Kam e.a., *'Soest en Soesterberg. 100 jaar groeistappen en -stuijpen'*, Soest 2000.